

De barbeel, *Barbus barbus* (Linneaus, 1758)

Tekst: Paul Wijmans

Fotografie: Sportvisserij Nederland

De barbeel figureert opvallend vaak in 17e en 18e eeuwse visstillevenen, een teken dat deze soort werd gewaardeerd als consumptievis. In 1765 schreef de taxonoom Marinus Houttuyn over de barbeel het volgende: “De Barbeel is blank doch week van Vleesch, en wordt niet gegeten dan oud zynde, als wanneer hy een goed Voedzel geeft. Men stooft of braadt hem, en maakt ‘er een Ragout of andere Geregten van, die door de bygevoegde Speceryën zeer smaakelyk zyn”.

Hoewel de barbeel niet meer wordt gegeten, is het nog steeds een aansprekende vissoort die indicatief is voor natuurlijke, vrij optrekbare riviersystemen.

In dit artikel gaat Paul Wijmans in op de biologie van *Barbus barbus*.

De barbeel behoort tot de familie van de karperachtigen, de Cyprinidae. Deze familie bevat ongeveer 210 geslachten en meer dan 2000 verschillende soorten. De systematiek van het geslacht *Barbus*, waartoe de barbeel behoort, is complex. Momenteel worden er in Europa 28 verschillende soorten onderscheiden. De barbeel is van al die soorten de meest wijd verbreide én de enige in Nederland voorkomende soort.

Eenvoudig herkenbaar

Barbelen hebben een robuust en langgerekt lichaam dat aan de buikzijde is afgeplat. De kop is gestroomlijnd en de bek onderstandig, met één paar bekdraden aan de mondhoeken en één paar kortere op de bovenlip. De schubben zijn middelgroot: op de zijlijn liggen er 55 tot 65. De rugzijde is meestal licht bruingrijs, de buikzijde wit tot roze, de vinnen vaak iets roodachtig. Juveniele barbelen zijn in de regel wat lichter van kleur met onregelmatig verspreide donkere vlekjes. Verwarring van adulte barbelen met

andere vissoorten is vrijwel uitgesloten. Juveniele barbelen zouden door een ongetraind oog kunnen worden verward met biermpjes (*Barbatula barbatulus*), riviergrondels (*Gobio gobio*) of de uitheemse witvingrondel (*Gobio albipinnatus*). Het biermpje verschilt van de barbeel door de aanwezigheid van zes bekdraden, terwijl de barbeel er vier heeft. De beide grondelsoorten hebben slechts twee bekdraden.

Vrij snelle groeier

De barbeel kan bij uitzondering tot wel één meter groot worden. Meestal bedraagt de maximale lengte echter 60 tot 80 centimeter. Net als de maximale lengte, is de groei afhankelijk van de leefomstandigheden en kan sterk verschillen per klimaatregio en stroomgebied. In Nederland is de groei vrij snel: in het vierde levensjaar wordt een lengte van 35 centimeter bereikt en na tien jaar is dit ongeveer 60 centimeter. Het maximale gewicht ligt meestal rond de vier tot vijf kilo, er zijn echter barbelen bekend met een gewicht van meer dan 12 kilo. De maximale leeftijd bedraagt ruim 20 jaar.

Barbelen zijn stroomminnende vissoorten die vooral te vinden zijn in rivieren en beken met een bodem bestaande uit zand, grind en keien. De paai vindt plaats in het voorjaar op ondiepe, snelstromende grindbanken bij een watertemperatuur van 13,5 tot 18 graden. De mannetjes arriveren vaak eerder op de paaigronden. De barbeel paait in groepjes van één vrouwtje met meerdere mannetjes. Hierbij worden meer dan 150.000 kleverige, gelige eitjes afgezet. Afhankelijk van de watertemperatuur komen de eieren na één tot twee weken uit. De acht millimeter lange dooierzaklarven zijn lichtschuw en verbergen zich tussen de kiezelstenen voor een periode van ongeveer tien dagen. Hierna laten de vrijzwemmende larven zich afzakken naar ondiepe oeverzones met weinig tot geen stroming. Als de jonge barbeeltjes een lengte van 30 millimeter bereiken verplaatsen ze hun foerageergebied naar steeds sneller stromende delen van het water. Juvenielen

van 60 millimeter wordt vrijwel uitsluitend aangetroffen op snelstromende grindbanken, met stroomsnelheden tot wel 1,2 meter per seconde. Volwassen barbelen houden zich vooral op in de diepere, minder snelstromende delen of in de luwte van obstakels, zoals stenen, takken, wortels, diepe kommen en soms ook vegetatie. Ze foerageren ech-

staan plantendelen en organisch afval op het menu. De jonge barbelen voeden zich in hun eerste levensjaar voornamelijk met zoöplankton en kleine benthische organismen.

De barbeel in opmars

Vroeger was de barbeel talrijk in de Limburgse Maas en algemeen voor-

De barbeel is met een opvallend sterke opmars bezig

ter net als de juvenielen voornamelijk op of nabij grindbanken die in de volle stroom liggen.

Barbelen zijn omnivore vissen met een voorkeur voor dierlijk voedsel. Vooral insectenlarven, wormen, kreeftachtigen, weekdieren en soms ook kleine vis of visbroed worden gegeten. Verder

komend in de Rijn, de Waal en de IJssel. Tengevolge van de bouw van stuwen, kanalisatie en normalisatie van de rivieren is de barbeelstand na de Tweede Wereldoorlog sterk afgenomen. Tot het begin van de jaren negentig kwam de barbeel eigenlijk alleen nog voor in de Limburgse

Grindbanken zijn belangrijk

Barbeel is herkenbaar aan de twee paar bekdraden

de vis centraal

Tijdens onderzoek in de Swalm gevangen

Grensmaas en in kleinere Limburgse riviertjes zoals de Roer en de Geul. Sinds die tijd is de barbeel met een opvallend sterke opmars bezig. In het Limburgse worden de laatste tien jaar in steeds meer beken en riviertjes barbelen aangetroffen, en in steeds grotere aantallen. Ook buiten Limburg komt de barbeel steeds vaker voor, in de grote rivieren als de Waal, de Lek en de IJssel, maar ook in kleinere riviertjes als de Kromme Rijn. Dat de barbeel zich in Nederland succesvol voortplant blijkt wel uit de veelvuldige vangstmeldingen van juveniele exemplaren. Dat het de goede kant op gaat met deze typische riviervis is ook positief nieuws voor het groeiend aantal sportvisserij dat zich – met succes – toelegt op deze sterke vissoort.

Tot slot

De verwachting is dat de barbeel in de komende jaren op steeds meer stromende wateren te vinden zal zijn en

verder in aantal zal toenemen. De terugkeer van de barbeel staat symbool voor de verbeterde leefomstandigheden van de Nederlandse rivieren en beken. Voor de sportvisserij betekent het de terugkeer van een prachtige sportvis. **V**

Over de auteur

Paul Wijmans is als visdeskundige werkzaam bij Sportvisserij Nederland. Het ontwikkelen van kennisdocumenten over vis vormt een belangrijk deel van zijn werkzaamheden.

Menscheneter?

Dat de barbeel eigenlijk in één adem genoemd dient te worden met roofvissen als de witte haai en de piranha, is veel mensen onbekend. Echter, al in 1863 schreef Baron van Ehrenkreutz over de vraatzuchtige aard van de barbeel: "Zijn voedsel bestaat uit wurmen, slakken, mosselen, ook kleine visschen. Zijne lievelingskost echter is menschen vleesch..."

Kennisdocumenten vis

In de periode 2006 – 2007 wordt door Sportvisserij Nederland een reeks kennisdocumenten over de belangrijkste zoet- en zoutwater-vissoorten uitgegeven.

In deze documenten wordt per vissoort alle auto-ecologische informatie aan de hand van de beschikbare literatuur verwerkt. Het doel van deze kennisdocumenten is het toegankelijk maken van bestaande kennis over vissoorten voor een ieder die voor het werk of hobby met vis te maken heeft.

Voor Visionair zullen jaarlijks een viertal kennisdocumenten worden gepopulariseerd en in artikelvorm verschijnen. De kennisdocumenten zelf zijn binnenkort als PDF-bestand toegankelijk via www.sportvisserijnederland.nl